

Ferran Cortès, primer cronista d'Índies

Autor:

Data de publicació: 10-04-2013

Va escriure Bernal Díaz del Castillo la Historia Verdadera de la Conquista de Nueva España o ho va fer el mateix

Cortès? L'historiador i antropòleg francès Christian Duverger acaba de publicar <i>Crónica de la eternidad</i> per explicar-ho.

L'historiador i antropòleg francès, Christian Duverger, professor de l'École des Hautes Études en Sciences Sociales de París, acaba de llançar una bomba a les tranquil·les aigües de la història de la literatura en espanyol i a la percepció del passat d'espanyols i mexicans. En el seu llibre, Crónica de la eternidad, fruit de 10 anys d'investigació i presentat dijous a la capital mexicana, demostra que En Bernal Díaz del Castillo mai no va poder escriure La historia verdadera de la conquista de la Nueva España i que el seu autor va ser el mateix Hernán Cortés com assenyalen les proves reunides. El cronista-soldat, el testimoni crític de la Corona i de la versió oficial de la història, el vell rondinaire sentimental, obsessionat amb la recompensa econòmica i el reconeixement de la seva glòria, el gran periodista de la Conquesta de Mèxic s'esvairia per deixar el seu lloc al conqueridor. El batxiller de Salamanca, l'aventurer renaixentista, el senyor de la guerra satanitzat per la història, es convertiria així en un líder humanista i, com afegeix en Duverger, "en el veritable fundador, com va dir Carlos Fuentes d'en Bernal, de la novel·la llatinoamericana".

Crónica de la eternidad, escrita com una investigació policíaca que fa la seva lectura amenísima -"vaig decidir no enfocar el meu missatge per al món acadèmic i les seves polèmiques sinó per al gran públic"-, va assenyalant pas a pas les incongruències de la Historia Verdadera que impedeixen que En Bernal Díaz del Castillo sigui l'autor. Però, com ningú no s'hi va fixar en aquests segles? En Duverger respon: "Molts van dubtar, però la força dels esquemes mentals, dels prejudicis, els va dissuadir. Jo pertanyo a una escola d'historiadors que fomenta el dubte com a mètode. I el primer que em va sorprendre és que Bernal obre la seva crònica dient: "Vaig acabar d'escriure el 26 febrer frl 1568 a Santiago de Guatemala, seu de l'Audiència (dels Confinis)...", quan l'Audiència en aquests anys era a Panamà! Ningú no va revisar això? Per què els meus col·legues no ho van descobrir?".

Aquesta va ser la primera pista, però en vindrien més. Per exemple, Díaz del Castillo, que fa gala a la seva crònica de gran intimitat amb En Cortès durant la conquesta, no és citat per aquest en cap de les seves Cartes de relació ni apareix en cap llista de l'època dels poc més de 500 homes que el van acompanyar; comença a escriure als 84 anys, cosa que seria un cas portentós de memòria. Ho fa per esmenar la plana a la suposada versió oficial de fra Francisco López de Gómara, però la seva Història de la Conquesta de Mèxic, publicada a Saragossa al 1552, va ser prohibida per la Inquisició l'any següent i mai no va viatjar a Amèrica. També presumeix de ser un soldat ras, però desplega una gran erudició amb cites de clàssics grecs i llatins o de la Bíblia, impensables en algú de la seva condició.

A més a més, sosté l'historiador francès, una anàlisi de l'estil de la crònica revela que el seu autor estava impregnat de prosa llatina i construccions pròpies del nàhuatl, que només algú com En Cortès, segons en Duverger, fascinat amb Mèxic i "immers en un procés de mestissatge va poder deixar que penetressin en la seva manera d'escriure en castellà". Dues característiques que coincideixen amb les Cartes de relació del conqueridor.

En Duverger va eliminant candidats a l'autoria entre la dotzena de companys d'En Cortès que sabien llegir i escriure -cap no va poder ser testimoni de tot el relatat-, fins a topar amb el conqueridor. Crònica de la eternidad, una segona part de Cortés, la biografia més reveladora, publicada també a Mèxic per Taurus el 2010, comença a desvelar el misteri en entrar en els anys finals d'aquest quan torna a Espanya, un període al qual s'ha prestat poca atenció.

Enfront de la idea tradicional d'un Cortés aïllat i perdedor, l'historiador se centra en l'etapa (1543-1546) que va passar a Valladolid i descobreix un home intel·lectualment molt actiu, que organitza a casa seva una acadèmia on es donen cita els notables de la ciutat i es discuteix sobre temes com "el cronista i el príncep" o "la història oral i la història documentada".

En aquests anys, assegura en Duverger, és quan el conqueridor, que ha vist com totes les seves cartes a l'emperador Carles V "no només han estat prohibides sinó també cremades a la plaça pública" al 1527, concep el seu pla. "En Cortès decideix que el seu públic és el futur. Està orgullós del que va fer i és conscient que la marca que l'home deixa a la terra és més fugaç que els llibres. Si la Corona vol matar la seva memòria, esborrar de la història, ell sap que la seva aliada és la posteritat".

En Cortès contracta En López de Gómara, a qui confia els seus arxius perquè escrigui la història oficial -en el seu testament deixarà dit que se li paguin 500 ducats per la feina- i alhora escriu les seves memòries, "inventant el personatge del soldat anònim amb la llibertat d'un novel·lista", diu l'historiador, que subratlla que l'estructura de les dues obres és idèntica.

En Cortès mor el 1547, l'obra d'En Gómara és prohibida -"el seu posseïdor corria el risc de pagar una multa altíssima, equivalent al preu de 20 mules"- i el seu manuscrit roman ocult durant dues dècades. Però la revolta dels tres fills d'En Cortès a Mèxic al capdavant dels hereus dels conqueridors contra les Lleis d'Índies, que amenaçaven de confiscar les seves propietats el 1566, ressuscita el text. La crònica escrita per En Cortès viatja a Amèrica amb intenció d'esdevenir el gran cop d'efecte que legitimi la causa dels primers criolls. La conspiració fracassa i els fills del conqueridor són detinguts i enviats a l'exili. Abans, els germans envien "el document a Guatemala, on viu Bernal, un dels pocs supervivents de la Conquesta" i l'existència està per primera vegada documentada al 1544.

El seu fill, Francisco Díaz del Castillo, afirma en Duverger, aprofitaria l'oportunitat de millorar la seva posició en els seus plets "convertint-se en fill d'heroi", fent modificacions per incloure el nom del seu pare i incorrent en flagrants contradiccions "com criticar alguns paràgrafs de Gómara que mai no van aparèixer a la seva versió donada a la impremta" i que només va poder conèixer En Cortès. El manuscrit patiria algunes manipulacions més fins a la seva definitiva impressió a Madrid el 1632 amb el títol que coneixem i l'autoria d'En Bernal.

A l'obra d'en Duverger, En Cortès apareix com un heroi i Carles V com un vilà. "Per En Cortès, l'emperador és un personatge feble, que passa el temps guerrejant per Europa. No entén que en plena era de les exploracions, de l'obertura de noves rutes comercials, es desaprofita l'oportunitat. Després de 15 anys a Santo Domingo i Cuba, quan entra a Mèxic instal·la una convivència diferent a la de la Corona. Imposa la seva visió mestissa i no la genocida que s'ha practicat al Carib".

"El Mèxic mestís que coneixem avui és producte de la visió d'En Cortès", afirma l'historiador, que espera impacient la reacció del públic de banda i banda de l'Atlàntic a la seva troballa i somia que algun dia la Historia Verdadera es publiqui sota el nom de el seu veritable autor: Hernán Cortés.